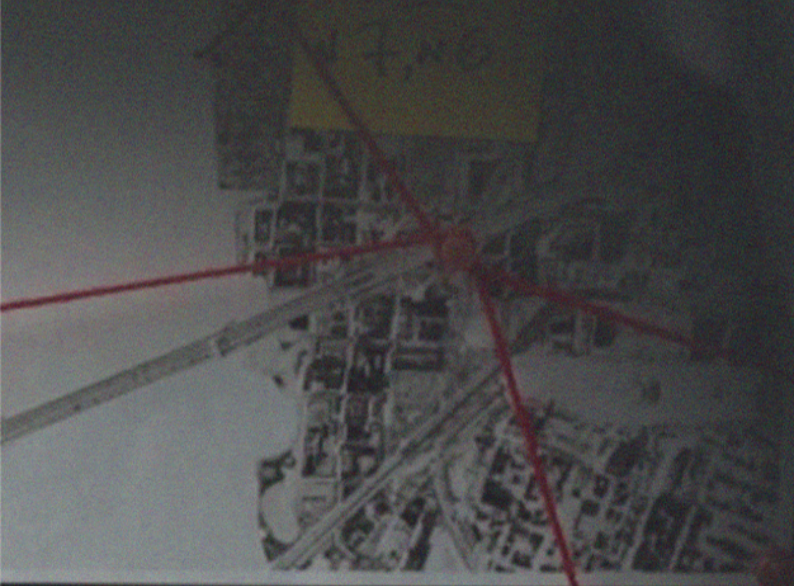
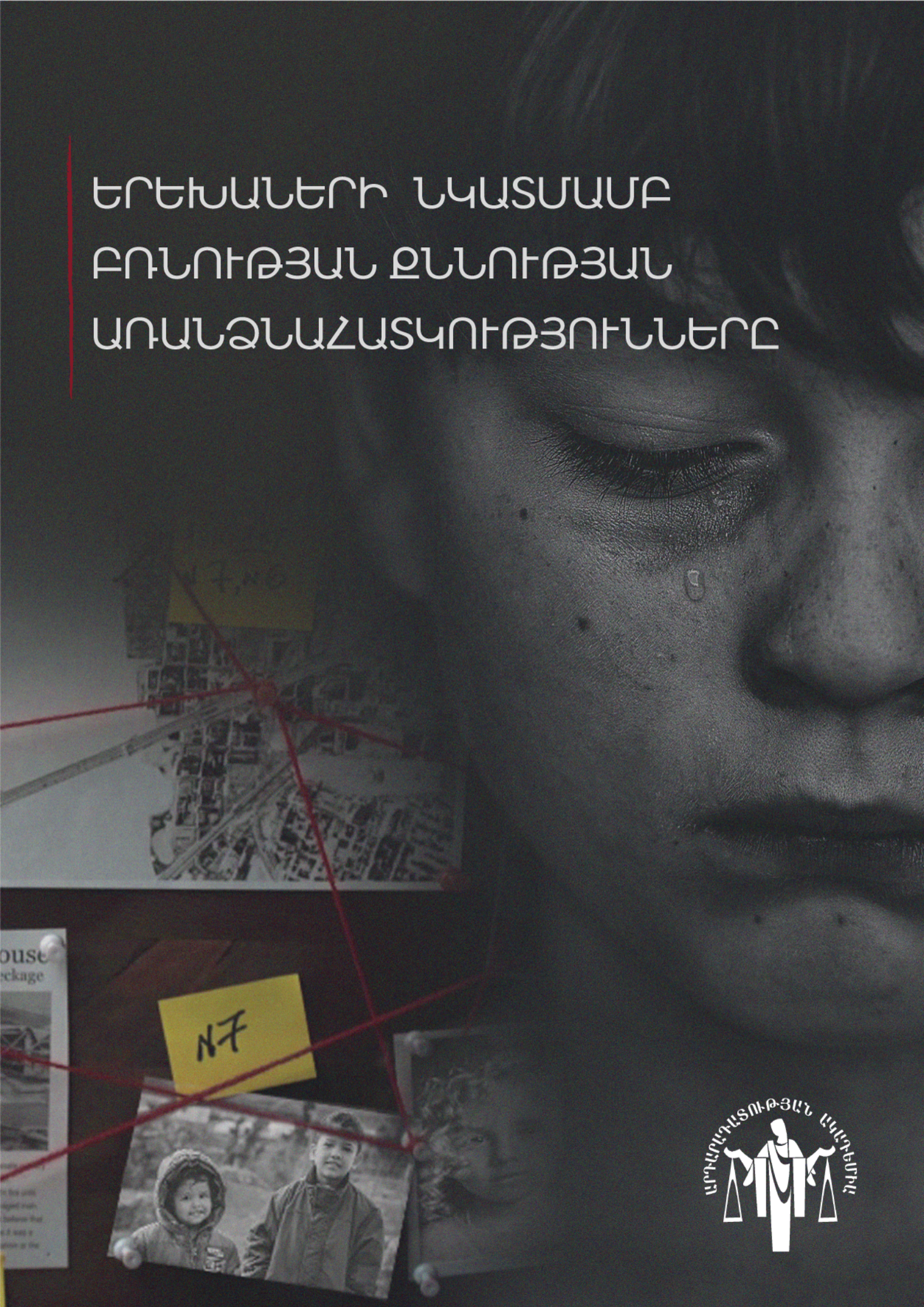


ԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ՆԿԱՏՄԱՍԲ
ԲՈՆՈՒԹՅԱՆ ԶՆՆՈՒԹՅԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ



ouse
ckage

to be with
aged man
Darius that
e. I was a
ation of the



Այս դասի (մոտիվացնող
ներածական տեսանյութ+դասի
տեքստ+բառարան+ինքնաստուգիչ հարցեր)
յուրացման համար անհրաժեշտ է
240 րոպե / 4 ժամ:

Նախաբան

Առաջարկվող դասընթացը նախատեսված է դատավորների, դատախազների, ինչպես նաև արդարադատության համակարգի այլ աշխատակիցների համար: Այն նվիրված է ներկայումս առավել արդիականությունն վայելող հիմնախնդրի՝ երեխաների նկատմամբ բռնության սահմանմանը և բռնության դեպքերի քննության ընթացքում երեխաների իրավունքների ու օրինական շահերի ապահովման առանցքային հարցերի լուսաբանմանը:

Դասընթացի բովանդակության ընդգրկուն շրջանակը հնարավորություն կտա ծանոթանալու բռնության հասկացությանը և դրսևորումներին, դրանց համար նախատեսված քրեական պատասխանատվության առանձնահատկություններին, ինչպես նաև ՀՀ-ում անչափահաս տուժողների իրավունքների պաշտպանության համակարգին, դրանում իրենց ակտիվ մասնակցությունն ունեցող դերակատարներին ու նրանց գործառույթներին, անչափահաս տուժողների մասնակցությամբ վարույթի իրականացման ինչպես ներպետական օրենսդրությամբ ամրագրված, այնպես էլ միջազգային փաստաթղթերում նախատեսված հիմնարար սկզբունքներին, պահանջներին, հիմնախնդիրներին, ՀՀ քրեական

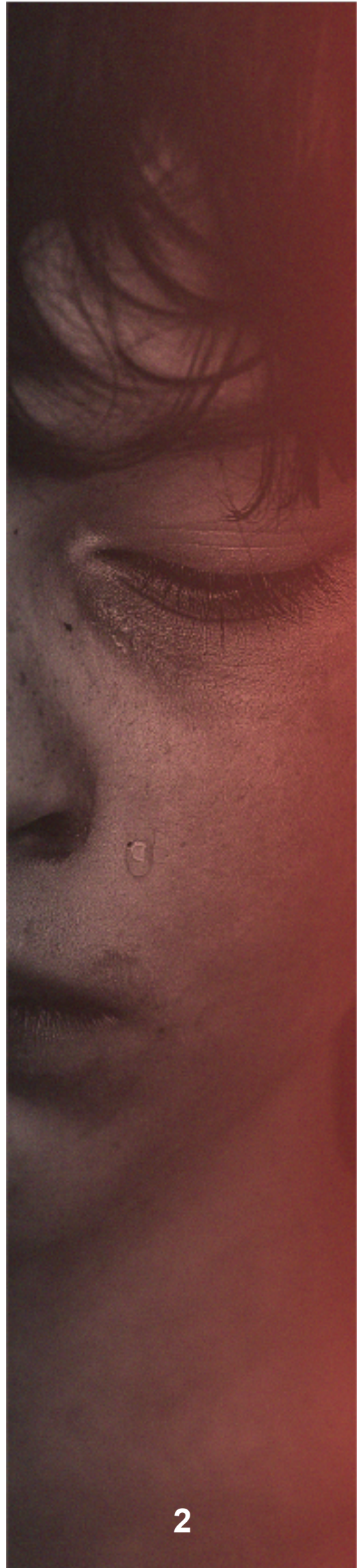


Մինչև 15 րոպե

դատավարության օրենսդրությամբ նախատեսված անչափահաս տուժողների իրավունքների ապահովման կառուցակարգերին քրեական գործի քննության տարբեր փուլերում և քննչական կամ դատավարական գործողություններ կատարելիս և որոշումներ ընդունելիս:

Մասնակցելով դասընթացին, պատասխանելով ինքնաստուգիչ հարցերին և կատարելով առաջադրանքը՝ Դուք կկարողանաք՝

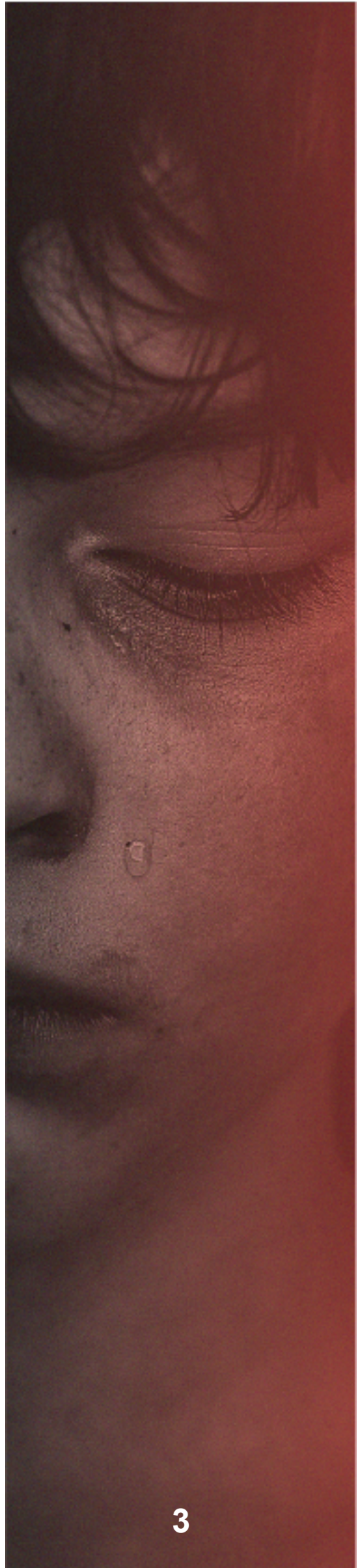
- ներկայացնել ՀՀ-ում երեխա տուժողների իրավունքների պաշտպանության օրենսդրական հիմքը և համակարգը,
- բացահայտել «երեխայի նկատմամբ բռնության» դրսևորումները և դրանց բովանդակությունը,
- քննարկել երեխաների նկատմամբ բռնության հոգեբանական հետևանքները և հակազդման առանձնահատկությունները,
- ճիշտ քրեաիրավական գնահատական տալ երեխայի նկատմամբ կիրառված բռնության դեպքերին,
- սահմանել «երեխայի լավագույն շահեր» հասկացությունը տուժողի տեսանկյունից և կիրառել «երեխայի լավագույն շահերը» գնահատելու ընթացակարգերը և գործիքակազմը,
- վեր հանել ՀՀ օրենսդրությամբ անչափահասին տուժող ճանաչելու դատավարական հիմքերը, անչափահաս տուժող հասկացությունը և հատկանիշները, մասնավորապես տարիքային նվազագույն և առավելագույն շեմը, որ պահից պետք է հաշվել տուժողի տարիքը և այլ հարցեր,
- գտնել անչափահաս տուժողների իրավունքների



և օրինական շահերի ապահովման հարցերը կանոնակարգող միջազգային առանցքային փաստաթղթերը և կողմնորոշվել, թե առանձին հիմնախնդիրների վերաբերյալ առավել մանրամասն տեղեկատվության համար ինչ միջազգային իրավական աղբյուրներից կարող եք օգտվել,

- բացահայտել քրեական գործով վարույթի տարբեր փուլերում երեխաների իրավունքների ապահովման քրեադատավարական և միջազգային-իրավական երաշխիքները և կիրառել գործնականում,
- բացահայտել բռնության ենթարկված երեխաների հարցաքննության հոգեբանական և դատավարական առանձնահատկությունները,
- բացահայտել երեխաների մասնակցությամբ առանձին քննչական և դատավարական գործողությունների կատարման տակտիկական առանձնահատկությունները և երեխաների իրավունքների և օրինական շահերի ապահովման կառուցակարգերը,
- բացահայտել երեխաների մասնակցությամբ դատական վարույթի միջազգային-իրավական երաշխիքները և ապահովել դրանց գործնական կիրառությունը,
- գնահատել հանցագործությունից տուժած անչափահասի սոցիալական վերականգնման գործում սոցիալական աշխատողների ներգրավման կարևորությունը և հնարավորությունները:

Դասերի յուրացման համար անհրաժեշտ են իրավագիտության ոլորտի, հատկապես՝ քրեական իրավունքի և քրեական դատավարության ուղղվածությամբ հիմնարար գիտելիքներ:



ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Երեխաները բոլոր ժամանակաշրջաններում և հասարակարգերում մշտապես հանդիսացել են հասարակության ամենաանպաշտպան և խոցելի խավը: Հայտնի է նաև, որ երեխաները ցանկացած պետության և հասարակության ապագան են: Եվ կախված նրանից, թե որքանով են պաշտպանված երեխաների իրավունքները, կանխորոշվում է նաև տվյալ պետության և հասարակության ապագան: Երեխայի իրավունքների և շահերի պաշտպանությունն ու ապահովումը հանդիսանում են յուրաքանչյուր պետության կարևորագույն և առաջնային խնդիրներից:

Հայաստանի Հանրապետությունում (այսուհետ՝ ՀՀ) 2015թ. առաջին անգամ սահմանադրական մակարդակով առանձնացվեցին և ամրագրվեցին երեխայի իրավունքների պաշտպանության երաշխիքները: Մասնավորապես, ՀՀ Սահմանադրության 37-րդ հոդվածում սահմանվեց, որ երեխան իրավունք ունի ազատ արտահայտելու իր կարծիքը, որը, երեխայի տարիքին և հասունության մակարդակին համապատասխան, հաշվի է առնվում իրեն վերաբերող հարցերում, որ երեխային վերաբերող հարցերում երեխայի շահերը պետք է առաջնահերթ ուշադրության արժանանան:

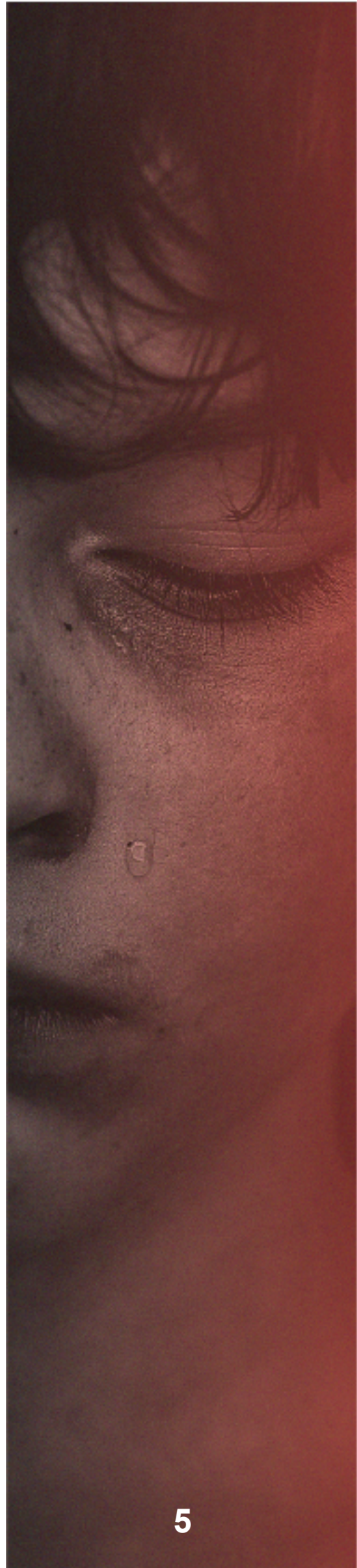
Երեխայի իրավունքների պաշտպանության վերաբերյալ ընդունվել են բազմաթիվ միջազգային փաստաթղթեր, որոնք կարևորագույն դրույթներ են պարունակում երեխայի իրավունքների պաշտպանության վերաբերյալ, որոնց շարքում



Մինչև 20 րոպե

առաջնայինն ու կարևորագույնը 1989 թվականի նոյեմբերի 20-ին ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայի կողմից ընդունված՝ Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիան էր, որով հստակ ամրագրվեց երեխայի՝ որպես հատուկ սուբյեկտի կարգավիճակը: Ըստ եռւթյան, հիշյալ կոնվենցիան ստեղծեց երեխայի նկատմամբ վերաբերմունքի նոր մոդել, որը ելակետ հանդիսացավ ընտանիքում և հասարակության մեջ երեխայի կարգավիճակի փոփոխության համար: Միջազգային իրավական բազմաթիվ այլ ակտերով ևս ամրագրվեցին երեխաների իրավունքների պաշտպանության սկզբունքները և չափորոշիչները, որոնց շարքում առանցքային նշանակություն ունի ՄԱԿ-ի Տնտեսական և սոցիալական խորհրդի 2005/20 բանաձևով ընդունված «Հանցագործությունից տուժած և հանցագործության վկա երեխաների գործերով արդարադատության ուղենիշները», քանի որ այն իրենում համապարփակ ձևով ներառում է հանցագործությունից տուժած և հանցագործության վկա երեխաների արդարադատությանը մասնակցելու հիմնարար սկզբունքները և երաշխիքները, որոնք ուղղորդող նշանակություն ունեն սույն դասընթացի համար:

Երեխաների իրավունքների պաշտպանությունը ՀՀ-ում ևս համարվում է առաջնահերթ լուծման ենթակա խնդիր, որն իրականացվում է տարբեր իրավական միջոցներով, որոնց շարքում, սակայն, առանձնահատուկ դեր ու նշանակություն ունեն քրեաիրավական և քրեադատավարական պաշտպանության միջոցները:

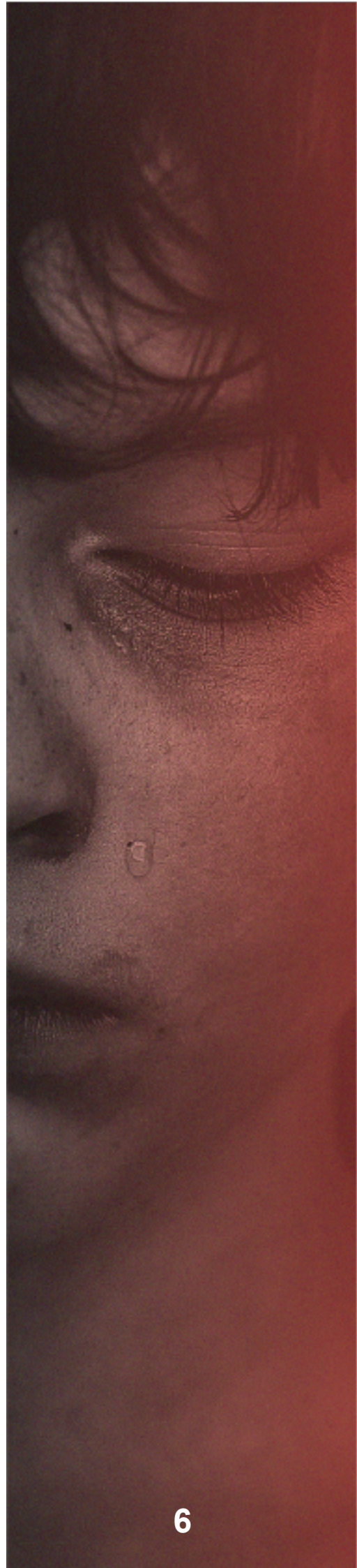


Ներկայացվող հեռաուսուցման դասընթացի նպատակն է համապատասխան գիտելիքների և տեղեկատվության տրամադրման միջոցով օգնել Ձեզ լուծում գտնել անչափահաս տուժողների ներգրավմամբ գործերի քննության ժամանակ ծագող տարաբնույթ հարցերի վերաբերյալ:

Հեռաուսուցման դասընթացը բաղկացած է 10 դասից:

Առաջին և երկրորդ դասերի շրջանակներում քննարկման առարկա են դարձվում երեխայի նկատմամբ բռնության հասկացության և տեսակների հարցերը, ցույց են տրվում այն հատկանիշները, որոնք բնութագրական են բացառապես երեխաների նկատմամբ դրսևորվող բռնության դեպքերին, ներկայացվում են ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված բռնության տարբեր բնորոշումների փոխհարաբերակցության հարցերը, որից հետո անդրադարձ է կատարվում բռնության հակազդման հիմնահարցերին, մասնավորապես, ներկայացվում են տարբեր տեսակի բռնության ենթարկված երեխայի հոգեվիճակի, տիպական հոգեբանական և վարքային հակազդման ձևերի, հոգեբանական սթրեսի և տրավմայի առանձնահատկությունները, երեխայի զոհականացման մեխանիզմների և վերատրավմատիզացիայի ցուցանիշները:

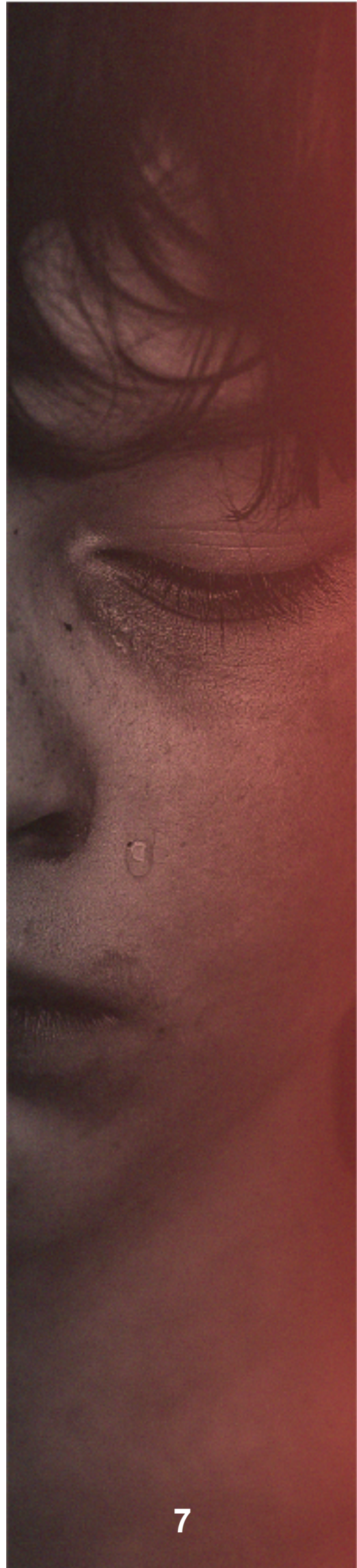
Երրորդ դասի շրջանակներում քննարկման առարկա են դարձվում երեխաների նկատմամբ տարբեր տեսակի բռնության հանցավոր դրսևորումները, որոնք նախատեսված են ՀՀ քր. օր.-ով: Մասնավորապես, տարբերակված ներկայացվում են այն հանցավոր



դրսևորումները, որոնք վերաբերում են միայն երեխաներին, այնուհետև՝ այն հանցագործությունները, որտեղ արարքն անչափահասի նկատմամբ կատարելը համարվում է հանցագործության ծանրացնող հանգամանք և վերջում՝ այն հանցագործությունները, որտեղ երեխաների առնչությամբ որևէ առանձնահատկություն նախատեսված չէ:

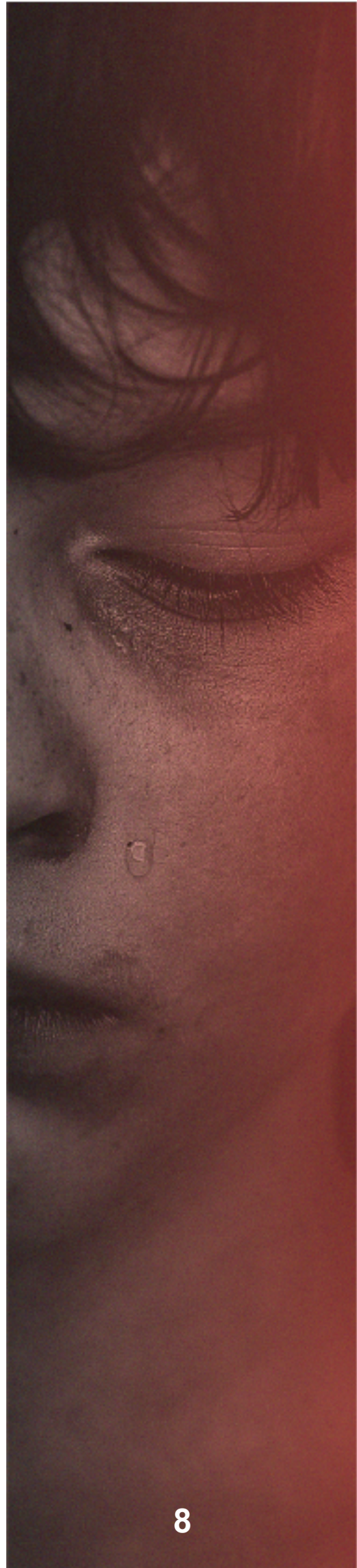
Չեռաուսուցման դասընթացի չորրորդ դասի շրջանակներում քննարկման առարկա են դարձվում հանցագործությունից տուժած երեխային տուժող ճանաչելու դատավարական կարգի հիմնահարցերը, մասնավորապես, այն հարցերը, թե ո՞րն է անչափահաս տուժողի տարիքային նվազագույն և առավելագույն շեմը, ո՞ր պահից պետք է հաշվել տուժողի տարիքը, անդրադարձ է կատարվում նաև տուժող ճանաչելու դատավարական հիմքերին և ցույց է տրվում, որ դրանք թերի են, ոչ լրիվ և հակասության մեջ են գտնվում ինչպես քրեական օրենսգրքի, այնպես էլ միջազգային փաստաթղթերի կարգավորումների հետ, որոնք սահմանում են երեխային տուժող ճանաչելու առավել լայն հիմքեր, քան քրեական դատավարության օրենսգրքի 58-րդ հոդվածում է սահմանված: Դասում արվում են անհրաժեշտ առաջարկություններ երեխայի լավագույն շահերից բխող իրավակիրառական պրակտիկա ձևավորելու համար:

Չինգերորդ դասը նվիրված է քրեական գործ հարուցելու փուլում երեխայի իրավունքների և օրինական շահերի ապահովման հարցերի պարզաբանմանը, մասնավորապես, քննարկման առարկա են դարձվում



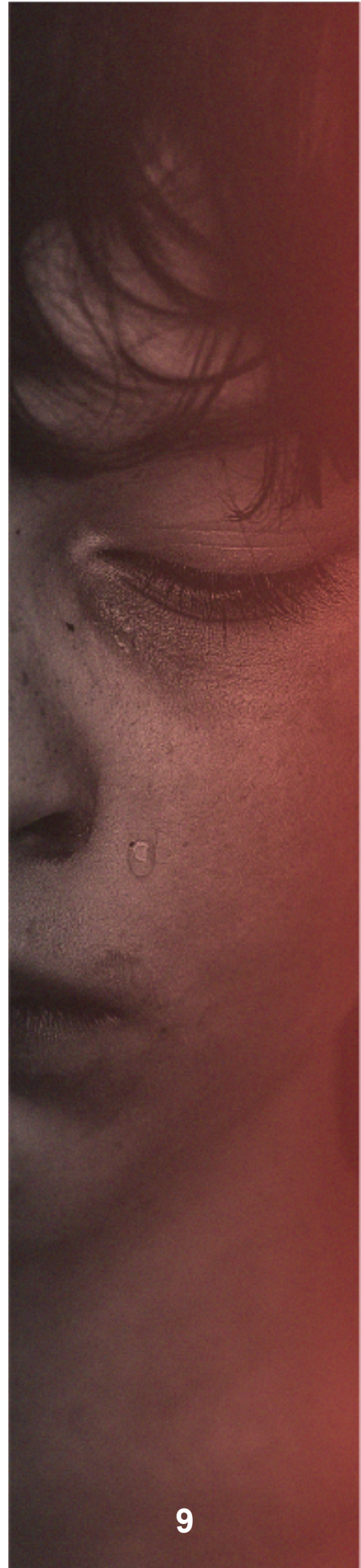
երեխայի կողմից հաղորդում ներկայացնելու և այն քրեական գործ հարուցելու առիթ դիտարկելու, ինչպես նաև նյութերի նախապատրաստման ընթացքում իրականացվող ստուգողական գործողություններ կատարելիս երեխաների իրավունքների և օրինական շահերի ապահովման հարցերը: Այստեղ քննարկման առարկա են դարձվում մասնավոր մեղադրանքի գործերով քրեական գործ հարուցելու ձևավորված պրակտիկան և միջազգային չափանիշների և ՀՀ վճռաբեկ և սահմանադրական դատարանների կողմից ձևավորված նախադեպային իրավունքի հիման վրա առաջարկություններ են արվում այն հիմնովին փոխելու մասին: Այստեղ քննարկման առարկա են դարձվում նաև «երեխայի լավագույն շահեր» հասկացությունը տուժողի տեսանկյունից, մեկնաբանվում են այն գործոնները, որոնք թույլ են տալիս բացահայտել երեխայի կարիքներն ու լավագույն շահերը, դրանց վերհանման համար օգտագործվող մեթոդներն ու գործիքները:

Դաս վեցի շրջանակներում անդրադարձ է կատարվում երեխայի դեմ ուղղված հանցագործությունների վերաբերյալ գործերով քննության սկզբնական փուլում իրականացվող քննչական և դատավարական գործողությունների կատարման տակտիկական առանձնահատկություններին և դրանց կատարման համատեքստում երեխայի իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության հարցերին, մասնավորապես՝ դեպքի վայրի զննության, փորձաքննությունների նշանակման, քննման, առերսման, ճանաչման ներկայացնելու և այլ քննչական և



դատավարական գործողությունների կատարման առանձնահատկություններին:

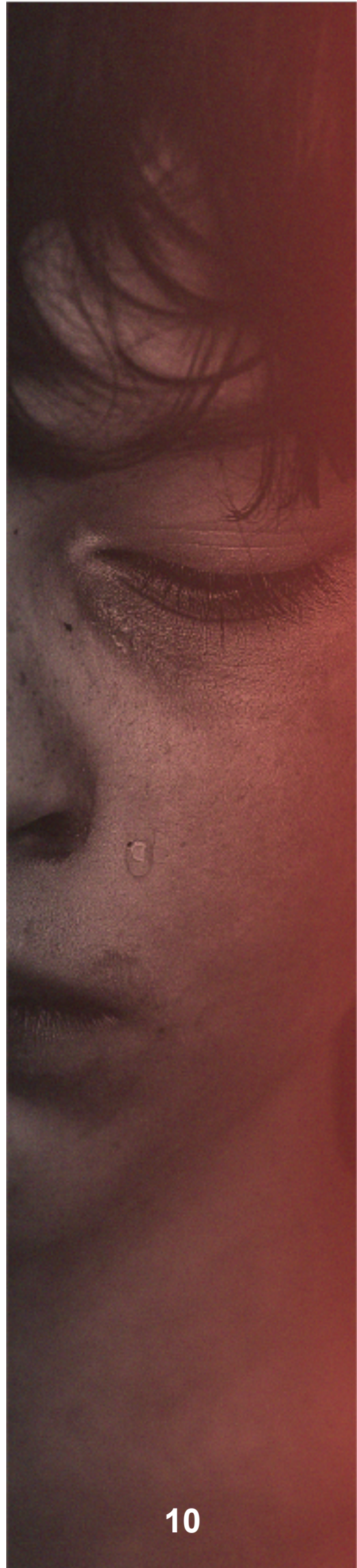
Դաս յոթի շրջանակներում անդրադարձ է կատարվում երեխայի հարցաքննության հոգեբանական առանձնահատկություններին: Քանի որ տարբեր տարիքի երեխաների իմացական և հուզական առանձնահատկությունները տարբեր են և կարող են էականորեն խորընդոտել անհրաժեշտ տեղեկությունների բացահայտմանը, դասում մանրամասնորեն ներկայացվում են երեխաների և դեռահասների իմացական և հուզական հիմնական տարիքային առանձնահատկությունները, սահմանափակումները և հարցաքննության վարմանն ուղղված գործնական խորհուրդները: Հանգամանալիորեն քննարկվում են հարցազրույցում կիրառելի հարցերի տեսակները, դրանց կիրառման պայմաններն ու սահմանափակումները, հարցերի հերթականության որոշակի ալգորիթմը: Ուշադրություն է դարձվում առավելապես վնասող և նույնիսկ՝ վտանգավոր համարվող հարցերին, դրանցից խուսափելու անհրաժեշտությանը: Որպես հարցազրույցի կառուցվածք ներկայացվում է եռափուլ տարբերակը (կոնտակտի հաստատում, տեղեկությունների հավաքում, հարցազրույցի փակում), որում մանրակրկիտորեն քննարկվում են բոլոր փուլերի առանձնահատկությունները, հարցազրույցավարին ներկայացվող պահանջները, հարցազրույցի իրականացման պայմաններն ու սահմանափակումները: Հստակորեն առանձնացվում են երեխայի լավագույն շահերից չբխող և նրա



վերատրավմատիզացիայի ռիսկը բարձրացնող վարվելաձևերն ու վերաբերմունքը, դրանցից խուսափելու տարբերակները:

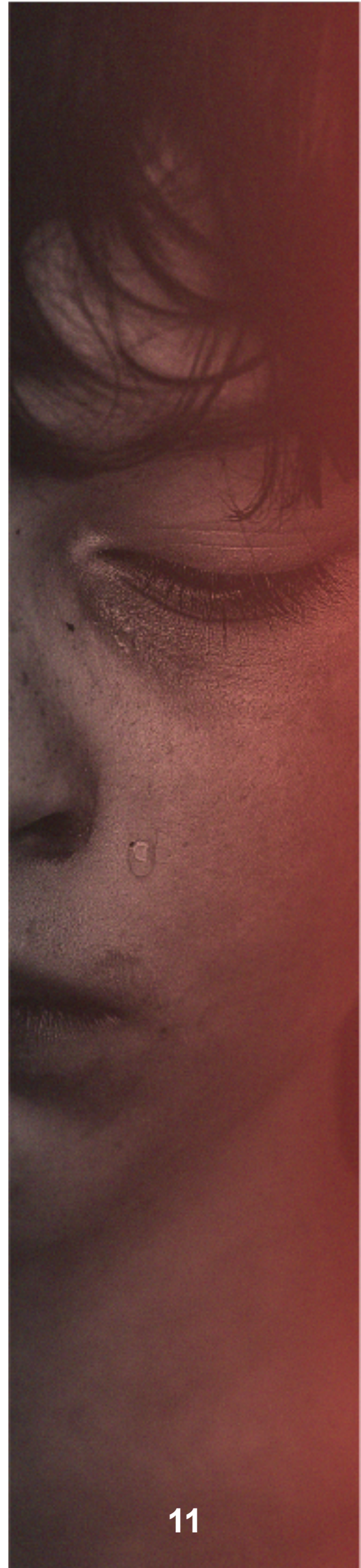
Ութերորդ դասը նվիրված է անչափահաս տուժողի իրավունքների և օրինական շահերի ապահովման երաշխիքներին քրեական դատավարությունում՝ մասնավորապես շեշտադրումը անելով տուժողի օրինական ներկայացուցչի ինստիտուտի քննարկմանը, որի համատեքստում մանրամասն անդրադարձ է կատարվում «անչափահաս տուժող», «անգործունակ» և «սահմանափակ գործունակ տուժող» հասկացությունների մեկնաբանությանը, դրանց սահմանազատմանը և դրանով պայմանավորված օրինական ներկայացուցչի իրավունքների և նրա կողմից ներկայացվող անձի իրավունքների ծավալի տարբերություններին ու փոփոխարարակցության հարցերին, այնուհետև՝ տուժողի հարցաքննությանը մանկավարժի և հոգեբանի մասնակցության հարցերին, որից հետո ներկայացվում են երեխայի իրավունքների ծավալի տարբերությունները միջազգային և ներպետական օրենսդրությամբ և առաջարկվում են գործնական քայլեր իրավակիրառական պրակտիկան միջազգային չափանիշներին համապատասխանեցնելու համար:

Չաջորդ՝ իններորդ դասի շրջանակներում քննարկվում են երեխայի իրավունքների ապահովման առանձնահատկությունները քրեական գործով վարույթը կարճելու և քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին որոշում կայացնելու համատեքստում՝ նկատի



ունենալով, որ թե՛ միջազգային չափանիշները, թե՛ ներպետական օրենսդրությունը սահմանում են մի շարք առանձնահատկություններ այն դեպքերի համար, երբ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու և քրեական գործով վարույթը կարճելու մասին որոշում պետք է կայացվի այն գործերով, որտեղ հանցագործությունից տուժել է երեխան: Հիմք ընդունելով միջազգային չափանիշները, ինչպես նաև ՀՀ վճռաբեկ դատարանի և սահմանադրական դատարանի ձևավորած իրավական դիրքորոշումները՝ առաջարկություններ են արվում քննչական և դատական պրակտիկան փոխելու մասին:

Եզրափակիչ՝ տասներորդ դասի շրջանակներում քննարկվում են դատական քննության փուլում երեխաների մասնակցության առանձնահատկություններն ու սկզբունքները՝ մասնավորապես առանձնացնելով երեք հիմնական խնդիր, որոնք արդիական ու հրատապ են անչափահաս տուժողների և վկաների մասնակցությամբ իրականացվող դատական քննության առանձնահատկությունների տեսանկյունից: Դրանք վերաբերում են՝ 1)դատական քննության արագացման սկզբունքին, 2)դատական քննությունը դռնփակ անցկացնելուն և 3)երեխայի հարցաքննության առանձնահատկություններին:



ԴԱՍ 1 ԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ՆԿԱՏԱՄԲ ԲՈՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

ՄՈՏԻՎԱՑՆՈՂ ՆԵՐԱԾԱԿԱՆ ՏԵՍԱՆՅՈՒԹ
(Հասանելի է Արդարադատության ակադեմիայի
կայքի հեռաուսուցման բաժնում):

«Երեխայի նկատմամբ բռնություն» եզրույթի համապարփակ և միատեսակ բնորոշում գոյություն չունի: Տարբեր միջազգային փաստաթղթերում, տարբեր պետությունների օրենսդրությունում և մասնագիտական գրականությունում այն ունի տարաբնույթ մեկնաբանություններ, դրսևորումներ և կարգավորումներ:

Բռնությունը գոյություն է ունեցել և ունի մարդկության գոյության ամբողջ ընթացքում:

Ս. Վ. Առաքելյանի կարծիքով՝ «բռնությունը բխում է հասարակության, ավելի ճիշտ՝ մարդու սոցիալական բնույթից, նրա անձը բնութագրող այնպիսի սոցիալ-հոգեբանական առանձնահատկություններից, որոնց ազդեցության տակ նա միշտ ընդունակ է և գերադասում է լուծել իր առջև ծառայած խնդիրներն արգելված (այդ թվում՝ բռնության կիրառման) եղանակներով ու միջոցներով»¹:

¹Տե՛ս Առաքելյան Ս.Վ. Կանանց իրավական պաշտպանությունը բռնությունից: Երևան, 2001, էջ 8:



Մինչև 10 րոպե

Ուշադրությամբ կարդացե՛ք տեքստը (օգտվելով բառարանից) և այն յուրացնելուց հետո միայն անցե՛ք ինքնաստուգիչ հարցերին:

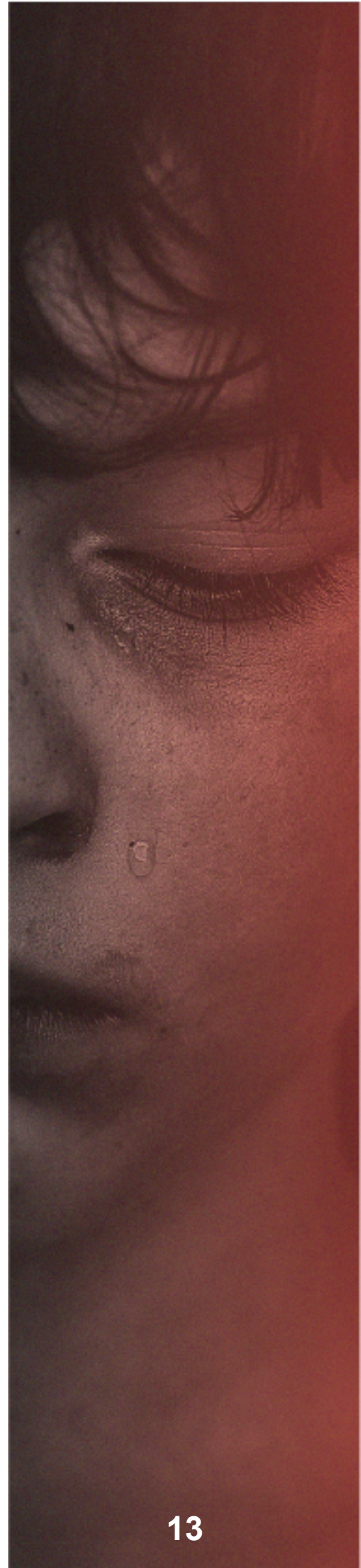


Մինչև 140 րոպե

ՀՀ քրեական օրենսգրքի տարբեր հոդվածներում նկարագրված են բռնության տարբեր դրսևորումներ, որոնց թվին են դասվում ծեծը, խոշտանգումը և ՀՀ քրեական օրենսգրքի տարբեր հոդվածներում որպես ինքնուրույն հանցակազմ կամ հանցակազմի որակյալ հատկանիշ կամ հանցանքի կատարման եղանակ նախատեսված բռնի այլ գործողությունները, որոնք նկարագրված են որպես բռնության կիրառում, բռնության սպառնալիք, այլ բռնություն, կյանքի և առողջության համար վտանգավոր բռնություն կամ դրանց կիրառման սպառնալիք, կյանքի և առողջության համար ոչ վտանգավոր բռնություն կամ դրանց կիրառման սպառնալիք, ֆիզիկական ցավ, ուժեղ ցավ, հոգեբանական բռնություն և այլն: Հիմք ընդունելով վերոգրյալը, ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, բռնությունը՝ որպես քրեորեն հետապնդելի արարք, բնութագրել է որպես՝ դիտավորությամբ, անձի կամքին հակառակ կամ առանց նրա կամքը հաշվի առնելու կատարված ցանկացած արարք, որի արդյունքում անձը զրկվել է կյանքից, կամ սահմանափակվել է նրա ազատությունը, կամ նրա առողջությանը վնաս է պատճառվել, կամ նրան պատճառվել է ֆիզիկական ցավ, ֆիզիկական կամ հոգեկան տառապանք²:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի կողմից սահմանված բռնության վերոգրյալ բնորոշումը, ընդհանուր առմամբ, համահունչ է Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության (այսուհետ՝ ԱՀԿ) կողմից տրված բռնության սահմանմանը, որի համաձայն՝ բռնությունը ֆիզիկական ուժի կամ իշխանության (լիազորության, դիրքի) նպատակադրված կիրառումն է կամ դրա սպառնալիքը մեկ այլ անձի, խմբի կամ համայնքի նկատմամբ, որը մեծ հավանականությամբ հանգեցնում է

²Տե՛ս ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2012թ. նոյեմբերի 1-ի թիվ ԱՐԴ/0176/01/11 որոշումը:

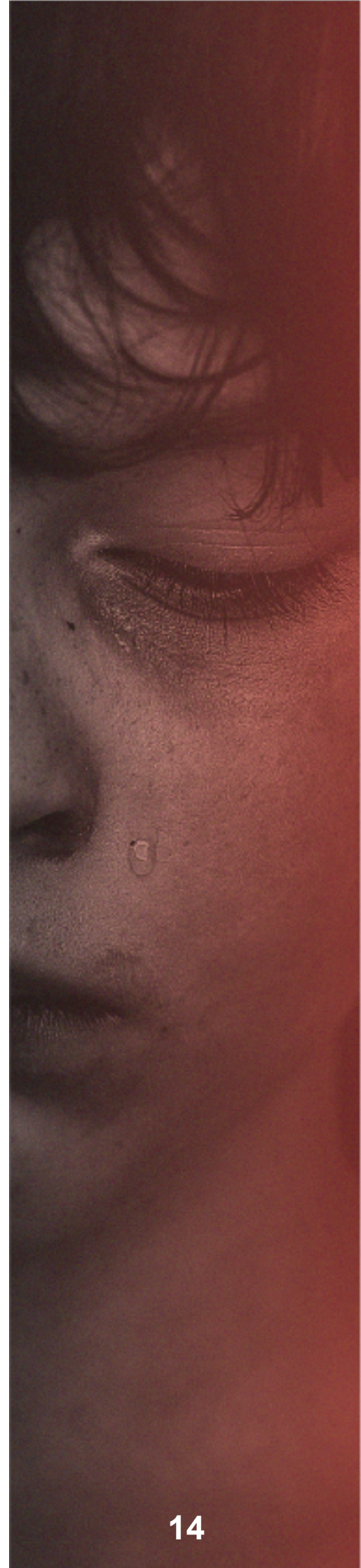


կամ կարող է հանգեցնել վնասվածքի, գրկանքի, մահվան, հոգեբանական վնասի կամ զարգացման խանգարումների:

Երեխայի նկատմամբ բռնությունը ոչ միշտ է, որ նույնանում է մեծահասակների նկատմամբ բռնության դրսևորումների և հատկանիշների հետ, ուստի անհրաժեշտություն կա սահմանելու և հստակեցնելու հենց երեխայի նկատմամբ բռնության հիմնական դրսևորումներն ու հատկանիշները, որպեսզի հստակեցվի և սահմանազատվի երեխայի նկատմամբ բռնությունը մեծահասակների նկատմամբ բռնությունից, որն ունի ինչպես տեսական, այնպես էլ գործնական մեծ նշանակություն:

ՀՀ քրեական օրենսգրքում նկարագրված բռնության դրսևորումները, ընդհանուր առմամբ, վերաբերում են նաև երեխաների նկատմամբ բռնությանը, իսկ մի շարք հանցակազմերում նկարագրված բռնության դրսևորումները չեն տարբերվում (այս հարցերին մանրամասն անդրադարձ կարվի հաջորդ դասի շրջանակներում), սակայն երեխայի նկատմամբ բռնությունն ունի մի շարք առաձևահատկություններ, որոնք վերաբերելի չեն մեծահասակներին:

Երեխաների նկատմամբ բռնության հասկացությունը տրվել է դեռևս 1999թ. ԱՀԿ Երեխաների նկատմամբ բռնության կանխարգելման խորհրդի կողմից (այսուհետ՝ ԵՆԲԿԽ), որի համաձայն՝ «Երեխաների նկատմամբ բռնությունը՝ նշանակում է երեխայի առողջության, կյանքի, զարգացման, ինքնության իրական կամ պոտենցիալ վտանգման հանգեցնող ֆիզիկական և/կամ էմոցիոնալ դաժանության, սեռական բնույթի գործողություններ կամ անտեսման կամ բարձիթողության արարքներ՝ օգտվելով կարգավիճակից կամ պաշտոնից բխող լիազորություններից և չարաշահելով երեխայի վստահությունը»:



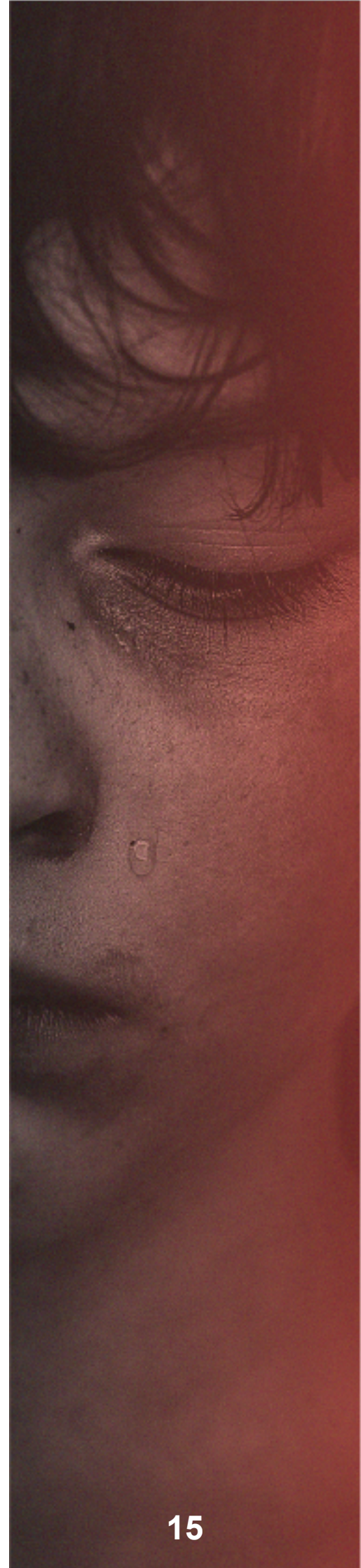
Թեև քննարկվող բնորոշման մեջ ուղղակի նշում չկա բռնության դիտավորյալ բնույթի մասին, որը բռնության պարտադիր պայմաններից մեկն է³, սակայն Էականն այն է, որ քննարկվող բնորոշումը հնարավորինս ամբողջական ներկայացնում է բռնության այն հատկանիշներն ու դրսևորումները, որոնք վերաբերելի են հենց երեխաներին:

Անդրադառնալով ՀՀ օրենսդրությանը՝ նշենք, որ ԱՀԿ ԵՆԲԿԻՄ-ի կողմից տրված երեխայի նկատմամբ բռնության առանձին դրսևորումներն ու հատկանիշները, բացի ՀՀ քրեական օրենսգրքից, իրենց արտացոլումն են գտել «Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության և ընտանիքում համերաշխության վերականգնման մասին» 2017թ. դեկտեմբերի 13-ի ՀՀ օրենքում (այսուհետև՝ նաև Օրենք), իհարկե ոչ թե հատուկ երեխաների նկատմամբ բռնության դրսևորումներ, այլ որպես ընտանեկան բռնության առանձին տեսակներ:

Այսպես, ըստ Օրենքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասի տարբերակվում են ընտանեկան բռնության հետևյալ տեսակները՝

- ֆիզիկական բռնությունը,

³Այս համատեքստում ըստ բռնության գործադրման կանխամտածվածության աստիճանի՝ առանձնացնում են կանխամտածված և պատահական բռնարարքներ: Կանխամտածված բռնությունը ֆիզիկական ուժի կամ իշխանության (դիրքի չարաշահման) նպատակադրված ՝գործածումն է ինչ-որ մեկի, այլ անձի կամ որևէ խմբի ու համայնքի նկատմամբ, ինչն արդյունքում հանգեցնում է վերոնշյալների վնասման, մահվան, հոգեբանական վնասման, զարգացման խանգարման կամ դեպրիվացիայի (զրկանքի): Պատահական բռնարարք ասելով՝ նկատի ունենք, որ մի կողմից անձի կողմից կիրառվող բռնությունը չի ընկալվում որպես բռնարարք, մյուս կողմից՝ բռնություն գործադրողն ի սկզբանե չի ունենում տուժողին վնասելու մտադրություն: World report on violence and health/ Edited by Etienne G. Krug, WHO, 2002, էջեր 5-6, https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/introduction.pdf?ua=1



- սեռական բռնությունը,
- հոգեբանական բռնությունը,
- տնտեսական բռնությունը,
- անտեսումը:

Երեխայի նկատմամբ բռնության հատուկ սահմանում է տրված ՀՀ կառավարության 2014 թ. դեկտեմբերի 4-ի նիստի N 51 արձանագրային որոշման Հավելված (այսուհետ՝ Կառավարության որոշման Հավելված) N 1-ի 5-րդ կետում, ընդ որում՝ դրանում տրված է ինչպես երեխայի նկատմամբ բռնության սեռային հասկացությունը, այնպես էլ դրա առանձին դրսևորումները:

Այսպես, ըստ Կառավարության որոշման Հավելվածի՝ երեխաների նկատմամբ բռնությունն ասելով հասկացվում է նրա իրավունքների և ազատությունների սահմանափակում, անվտանգության խախտում և անձի արժանապատվության ոտնահարում, ցանկացած վարքագիծ, որի կիրառումը կարող է վնաս հասցնել երեխայի ֆիզիկական կամ հոգեկան առողջությանը և զարգացմանը⁴, իսկ որպես երեխայի հանդեպ բռնության դրսևորումներ թվարկված են հետևյալները՝

- ֆիզիկական բռնություն,
- սեռական բռնություն,
- հոգեբանական բռնություն,
- անտեսում⁵:

Համեմատական վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ ՀՀ կառավարության որոշման Հավելվածում տրված երեխայի նկատմամբ բռնության ընդհանուր բնորոշումը ծավալային առումով չի համապատասխանում ԵՆԲԿԻ-ի

⁴ Տե՛ս https://www.e-gov.am/u_files/file/decrees/arc_voroshum/2104/12/51-2_1ardz.pdf:

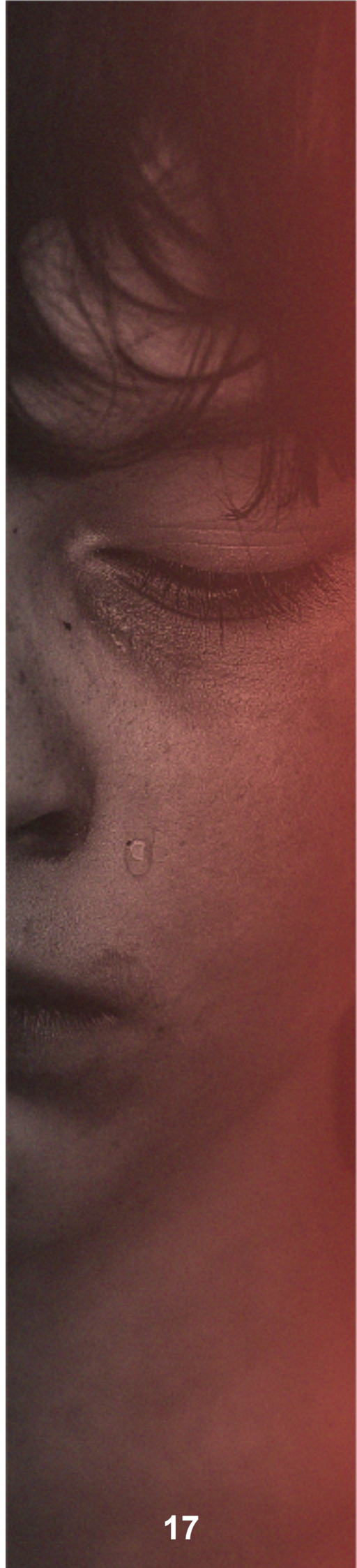
⁵ Տե՛ս https://www.e-gov.am/u_files/file/decrees/arc_voroshum/2104/12/51-2_1ardz.pdf:

կողմից տրված բնորոշմանը, որն առավել ամբողջական է բացահայտում երեխայի նկատմամբ բռնության հնարավոր դրսևորումները և դրանով պայմանավորված չափորոշիչները, սակայն այդ «բացը» լրացվում է Կառավարության որոշման Հավելվածում տրված երեխաների նկատմամբ բռնության առանձին տեսակների բնորոշումներով:

Այլ կերպ ասած, Կառավարության որոշման Հավելվածի վերլուծությունից հետևում է, որ դրանում տրված է ինչպես երեխայի նկատմամբ բռնության ընդհանուր բնորոշումը, այնպես էլ թվարկված են երեխայի նկատմամբ բռնության առանձին տեսակները և տրված են դրանց հասկացությունները, որոնք համընկնում են միջազգային չափանիշներին:

Այստեղ ուշագրավ է այն հանգամանքը, որ Կառավարության որոշման Հավելվածում բացակայում է տնտեսական բռնությունը, որպես երեխայի նկատմամբ բռնության տեսակ, մինչդեռ «Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության և ընտանիքում համերաշխության վերականգնման մասին» օրենքում այն առանձին տեսակ է, որը մասամբ վերաբերելի է նաև երեխային՝ հիմք ընդունելով հիշյալ օրենքի կարգավորման առարկան:

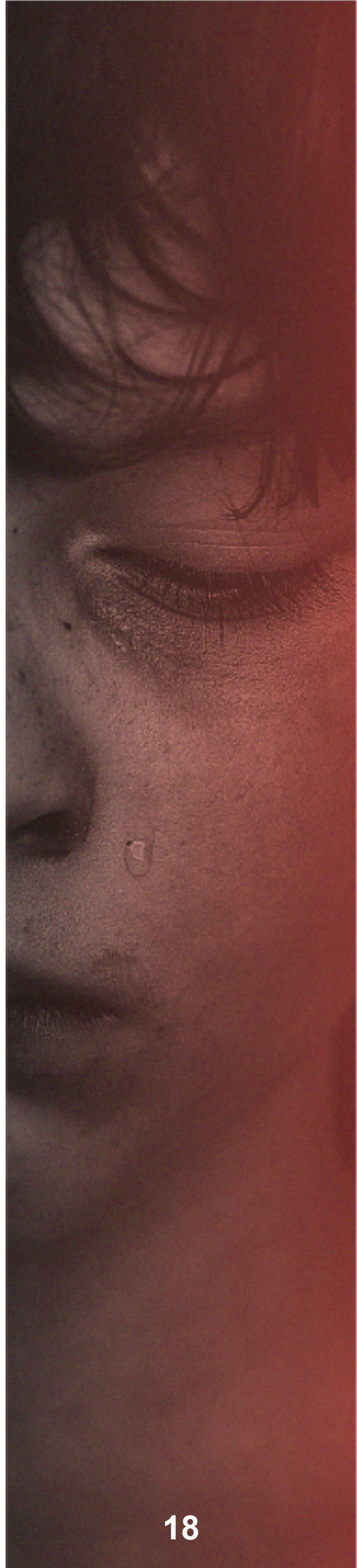
Մինչ բռնության հիշյալ տեսակների եռթյանն անդրադառնալը և քննարկելը պետք է նկատել, որ տեսության մեջ բռնության տեսակների մասին հաճախ խոսվում է ըստ այն միջավայրի, որտեղ դրանք տեղի են ունենում՝ ընտանեկան բռնություն, բռնություն դպրոցում կամ կրթական այլ հաստատությունում և այլն, որը հիմք է ընդունվել նաև ՀՀ օրենսդրությամբ և մասնավորապես՝ «Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում



բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության և ընտանիքում համերաշխության վերականգնման մասին» օրենքում: Նման դասակարգումները կարևոր են կրիմինալոգիական տեսանկյունից և էական նշանակություն ունեն բռնության կանխարգելման ուղղությամբ քաղաքականություն մշակելիս և իրագործելիս, իսկ քրեաիրավական տեսանկյունից այն էական նշանակություն չունի, բացառությամբ առանձին դեպքերի, երբ այն քրեական օրենսգրքի համապատասխան հանցակազմի հատկանիշ է⁶ : Ասվածը պայմանավորված է նաև այն հանգամանքով, որ թե՛ Օրենքով, թե՛ Կառավարության որոշման Չավելվածով տրված բռնության տեսակների բնորոշումները ամբողջական չեն քրեաիրավական առումով և միայն դրանցով ղեկավարվելու դեպքում հնարավոր չի լինի արդյունավետ քրեաիրավական պաշտպանություն իրականացնել երեխաների նկատմամբ բռնության տարբեր դրսևորումներից, հետևաբար այդ բնորոշումները կարող են ունենալ ուղղորդող նշանակություն:

Ֆիզիկական բռնությունը դիտավորությամբ, անձի կամքին հակառակ կամ առանց նրա կամքը հաշվի առնելու կատարված ցանկացած արարքն է, որի արդյունքում անձը զրկվել է կյանքից, կամ սահմանափակվել է նրա ազատությունը, կամ նրա առողջությանը վնաս է պատճառվել, կամ նրան պատճառվել է ֆիզիկական ցավ, ֆիզիկական տառապանք և կատարվել է ուրիշի նկատմամբ իշխանություն և վերահսկողություն հաստատելու նպատակով: Ընտանեկան բռնության համատեքստում՝ ֆիզիկական բռնությունը բնորոշվում է՝ Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքով նախատեսված

⁶Վյո հարցերին կանդրադառնալու հաջորդ դասի շրջանակներում:



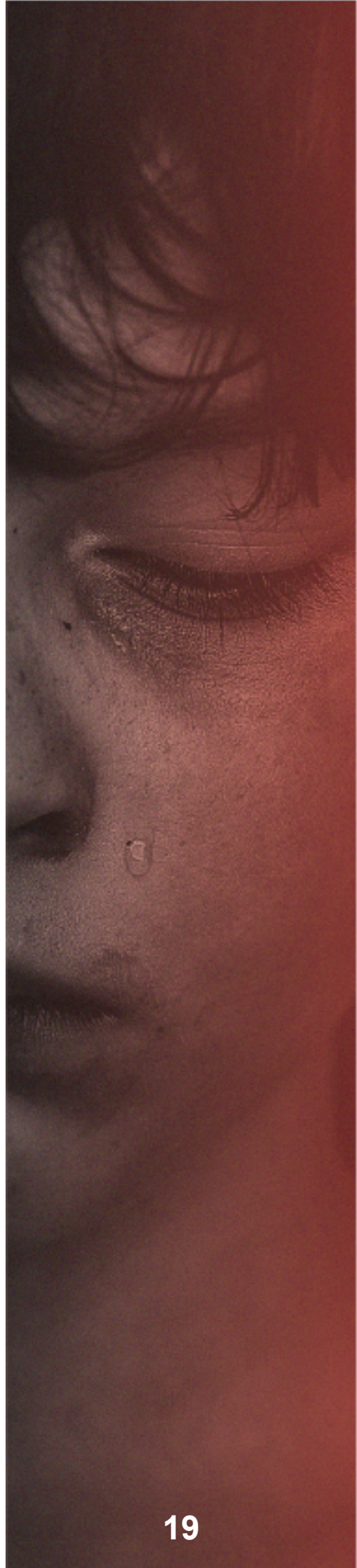
ծեծը և այլ բռնի գործողությունները, դիտավորությամբ առողջությանը վնաս պատճառելը, ազատությունից ապօրինի զրկելը, դիտավորությամբ ֆիզիկական ուժեղ ցավ պատճառելը, իսկ Կառավարության որոշման Չավելվածի տեսանկյունից՝ երեխայի հանդեպ ֆիզիկական բռնությունը՝ երեխային ծեծելը, կամ այլ բռնի գործողություններ կատարելը, խոշտանգելը, մարմնական վնասվածք հասցնելը կամ մարմնական պատժի ենթարկելն է:

Հասկանալի է, որ վերոնշյալ բնորոշումները քրեաիրավական առումով թերի են, քանի որ իրենցում չեն ներառում բռնության բազմաթիվ դրսևորումներ, օրինակ, սպանությունը, սակայն դրանք ունեն սկզբունքային նշանակություն բռնության էությունը բացահայտելու և առանձին դեպքերում կատարված արարքին ճիշտ քրեաիրավական գնահատական տալու հարցում:

Վերոգրյալից պարզ է դառնում, որ ֆիզիկական բռնության ներգործության օբյեկտն երեխայի օրգանիզմն է, նրա ֆիզիկական ազատությունն ու անձեռնմխելիությունը, որի հիմնական դրսևորումներն են՝ հրելը, քաշքշելը, մազերից քաշելը, ձեռքով, բռունցքով, այլ առարկաներով հարվածելը, ապտակը, խեղդելը, ձեռքը ոլորելը, կսմթելը, այրելը, զենքով հարվածելը, սպանությունը և այլն:

Հոգեբանական բռնության վերաբերյալ գոյություն ունեցող հետազոտություններում հոգեբանական բռնության հիմնական հատկանիշն է համարվում սպառնալիքը⁷: Քրեական իրավունքում սպառնալիքը

⁷Гаухман Л.Д. Насилие при грабеже, разбое и вымогательстве// Советская юстиция, 1969, №2, էջ 22; Костров Г.К. Психическое насилие при разбое и грабеже// Советская юстиция, 1970, №11, էջ 9:



հանդես է գալիս տարբեր բովանդակություններով: Որոշ հեղինակների կարծիքով սպառնալիքը հարկադրանք է⁸, ոմանց կարծիքով՝ ահաբեկում⁹: Բնորոշելով հոգեբանական բռնությունը (ֆիզիկական ուժի կիրառման սպառնալիքը) որպես հակահրավական ներգործություն, ներկայացվում է, որ այն ուղղված է ուրիշի հոգեկանին՝ վերջինիս դիմադրությունը ճնշելու և հանցավորին ենթարկեցնելու նպատակով՝ ֆիզիկական ուժի գործադրումով վախեցնելու միջոցով¹⁰: Շրջանառվում է նաև այն տեսակետը, որ սպառնալիքը մարդու մոտ տագնապի զգացում արթնացնելն է¹¹ կամ հոգեկան ներգործությունն է¹²:

Սպառնալիքը, որպես հոգեբանական բռնության հիմնական բնութագրիչ հատկանիշ, իր արտացոլումն է գտել նաև Օրենքում և Կառավարության որոշման Ջավելվաժում տրված հոգեբանական բռնություն բնորոշման մեջ: Այսպես, ըստ Օրենքի՝ հոգեբանական բռնություն է համարվում դիտավորությամբ հոգեկան ուժեղ տառապանք պատճառելը, այդ թվում՝ ֆիզիկական, սեռական կամ տնտեսական բռնություն գործադրելու իրական սպառնալիքը, դիտավորությամբ պարբերաբար այնպիսի գործողություններ կատարելը, որոնք անձի մեջ հիմնավոր վախ են հարուցում իր կամ ընտանիքի անդամի անձնական անվտանգությանը սպառնացող վտանգի հետ կապված, արժանապատվության պարբերական նվաստացումը, սոցիալական ծայրահեղ մեկուսացումը,

⁸Гришко А.Я., Гришко Е.А., Упоров И.В. Уголовное право. Общая часть: Учебное пособие/ Под ред. Н.И. Ветрова. М., 2001, էջ 155:

⁹Гаухман Л.Д. Борьба с насильственными посягательствами. М., Юридическая литература, 1969, էջ 31:

¹⁰Симонов В.И., Шумихин В.Г. Квалификация насильственных посягательств на собственность. Учебное пособие. М., 1993, էջ 23:

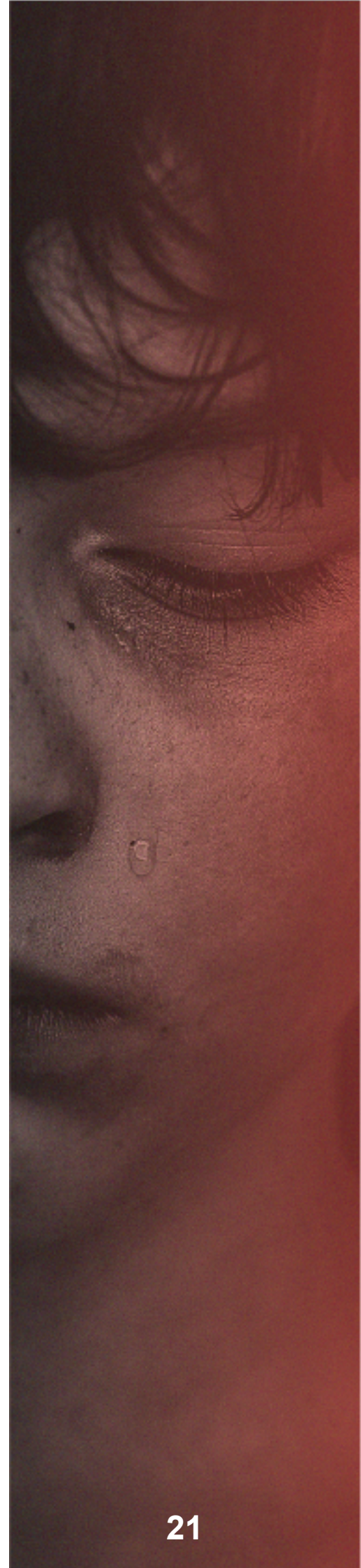
¹¹Научный комментарий УК РСФСР. Свердловск, 1964, էջ 402:

¹²Сердюк Л.В. Психическое насилие как предмет уголовно-правовой оценки. Дис. канд. юрид. наук. М., 1979, էջ 9:

հղիության արհեստական ընդհատման հարկադրանքը: Իսկ ըստ Կառավարության որոշման Յավելվածի՝ երեխայի հանդեպ հոգեբանական բռնությունը՝ երեխայի հանդեպ հուզական և հոգեբանական դիտավորյալ ներգործությունն է, իր զարգացման համար անհրաժեշտ կապվածությունից և հուզական կապերից զրկելը, որը կարող է խոչընդոտել կամ խաթարել երեխայի հոգեկան, մտավոր և վարքային զարգացմանը:

Անկախ այն հանգամանքից, թե սպառնալիքի ինչ դրսևորումների մասին է խոսքը, ընդհանուր առմամբ, սպառնալիքի ներքո հասկացվում է ազդեցություն ուրիշի հոգեկանի վրա, և սպառնալիքի եությունը կայանում է կամ նրա հարազատների նկատմամբ անմիջապես կամ ապագայում անցանկալի գործողություններ կատարելու մասին տեղեկություններ հայտնելու միջոցով տուժողի հոգեկան գործունեության վրա ազդելու, նրա մոտ վախի զգացում արթնացնելու և նրան որևէ գործողություն կատարելուն կամ չկատարելուն հարկադրելու մեջ: Երեխայի ներկայությամբ ծնողին սպառնալն երեխայի համար հոգեբանական բռնության դրսևորումներից է, որը տևական բնույթ ունենալու դեպքում կարող է նաև հանգեցնել ծանր հետևանքների՝ ելնելով երեխայի առանձնահատկություններից:

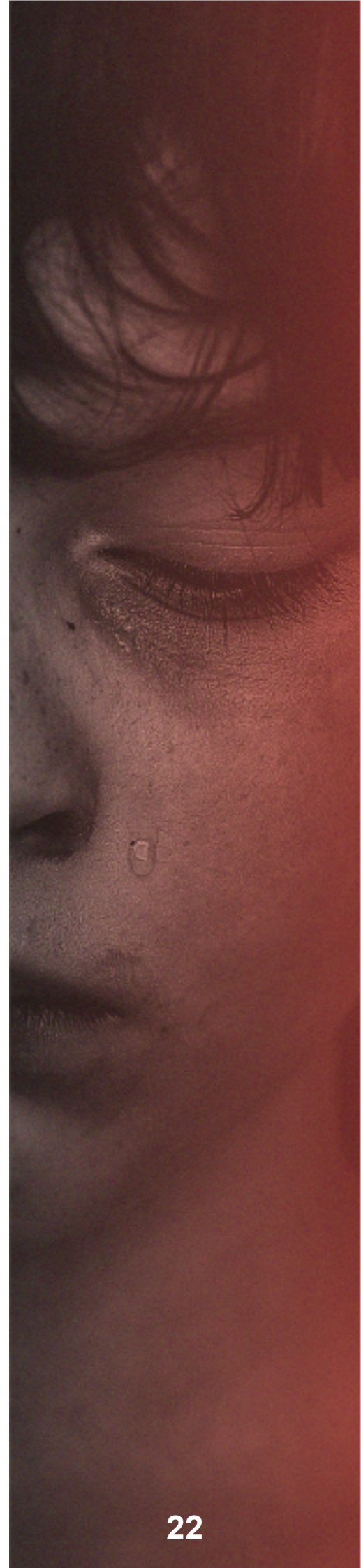
Սպառնալիք են ֆիզիկական ուժի գործադրման սպառնալիքը (սպանություն, առողջությանը վնաս պատճառելը, ազատությունից զրկելը, ծեծելը, բռնաբարությունը և այլն), գույքը ոչնչացնելու կամ վնասելու սպառնալիքը կամ արատավորող տեղեկություններ տարածելու սպառնալիքը, որոնք կարող են տուժողի իրավունքներին և օրինական շահերին էական վնաս պատճառել: Սպառնալիքն առհասարակ գնահատվում է իրական լինելու համատեքստում:



Սպառնալիքն իրական է համարվում այն դեպքում, երբ տուժողը բավարար հիմքեր է ունեցել՝ վախենալու դրա իրականացումից: Այլ կերպ ասած՝ տուժողը պետք է կարծի, որ սպառնալիքի իրականացումը հնարավոր է. թեև սպառնալիքի իրական լինելը հավաստելու համար տուժողի սուբյեկտիվ ընկալման գնահատումը կարևոր է, սակայն արարքի որակման համար այն ածանցյալ նշանակություն ունի, առաջնայինը օբյեկտիվ իրադրության գնահատումն է: Հնարավոր են դեպքեր, երբ օբյեկտիվ իրադրությունը հիմք չի տալիս սպառնալիքն իրական գնահատելու համար, սակայն անձն իր հոգեկան լարված վիճակի, հոգեկան առանձնահատկությունների կամ այլ պատճառներով իրականությունը խեղաթյուրված է ընկալում՝ կարծելով, թե սպառնալիքն իրական է: Օբյեկտիվ իրադրության գնահատումն ենթադրում է, որ անհրաժեշտ է հաշվի առնել այնպիսի հանգամանքներ, ինչպիսիք են սպառնալիքի բովանդակությունը, եղանակը, դեպքի վայրը, ժամանակը, հանցավորի և տուժողի միջև հարաբերությունների բնույթը, հանցավորի անձը և այլն: Հետևաբար, սպառնալիքի իրական լինելու հարցը յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում պետք է լուծվի՝ գործի բոլոր հանգամանքները, այդ թվում՝ տուժողի սուբյեկտիվ ընկալումը հաշվի առնելով¹³:

Այս պնդումը վերաբերելի չէ երեխաների պարագայում, քանի որ վերջիններս, իրենց տարիքային, հոգեբանական և զարգացման առանձնահատկություններից ելնելով, կարող են ճիշտ չգնահատել օբյեկտիվ իրադրությունը, և սպառնալիքն երեխայի դեպքում պետք է գնահատվի՝ հաշվի առնելով նրա կարծիքը:

¹³ԿԴ1/0025/01/11 քրեական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2012թ. հունիսի 8-ի որոշում:



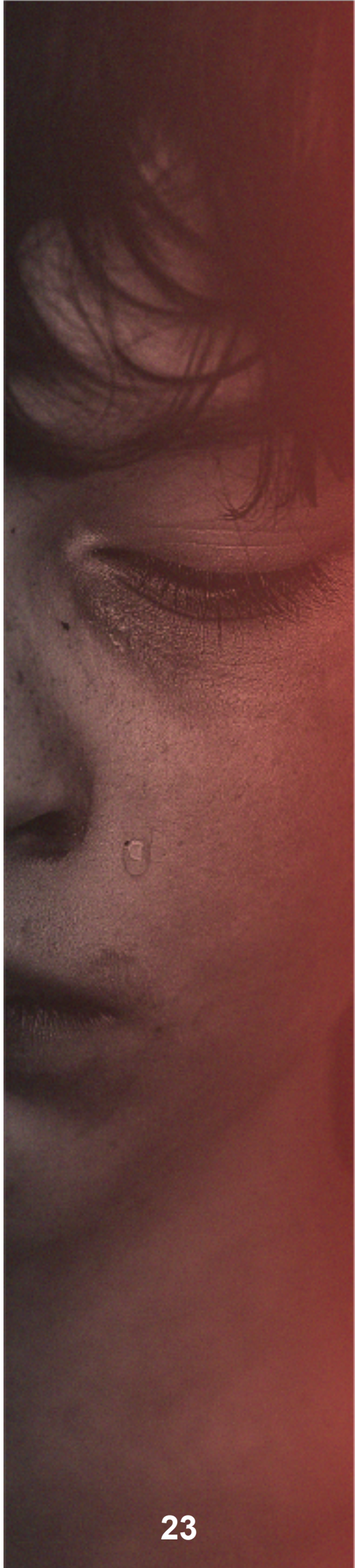
Կրկնվող հոգեբանական բռնությունը հանգեցնում է նշանակալի հոգեկան տառապանքների, հետտրավմատիկ սթրեսի, դեպրեսիայի, որը վերափոխվում է վախի զգացման, հաճախ նաև ավելի լուրջ հետևանքների, որոնցից է ինքնասպանությունը¹⁴:

Այսպիսով՝ հոգեբանական բռնությունը վնաս պատճառելու սպառնալիքի միջոցով ուրիշի հոգեկանի վրա ազդեցությունն է՝ տուժողի կամքը ճնշելու նպատակով, և կատարվում է հանցավոր արդյունքի հասնելու համար:

Սեռական բռնությունը ցանկացած դիտավորյալ արարք է՝ ուրիշին նրա կամքին հակառակ կամ առանց նրա կամքը հաշվի առնելու սեռական հարաբերության կամ սեռական բնույթի այլ գործողություններ կատարելուն հարկադրելու նպատակով, որը ոտնձգություն է անձի սեռական ազատության կամ սեռական անձեռնմխելիության դեմ:

Կառավարության որոշման Հավելվածում և Օրենքում՝ սեռական բռնությունը բնութագրվում է, որպես սեռական անձեռնմխելիության և սեռական ազատության դեմ ուղղված հանցագործություն, ինչը նշանակում է, որ այն վկայակոչող կարգավորում է, և դրա էությունը պարզաբանելու համար անհրաժեշտ է դիմել ՀՀ քրեական

¹⁴Այն երեխաները, ովքեր ներկա են լինում ընտանեկան բռնությանը, ենթակա են այնպիսի վարքային ու հուզական խնդիրներ ձեռք բերելու ռիսկի, ինչպիսիք են տազնապայմանությունը, դեպրեսիան, վատ առաջադիմությունը դպրոցում, ցածր ինքնագնահատականը, գիշերային մղձավանջները, ֆիզիկական թուլությունը: Այդպիսի երեխաները մանկության և դեռահասության տարիքում հակված են ագրեսիայի: Ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ ծնողական հարաբերություններում բռնության ակնատես երեխաները հաճախ նույն հոգեբանական խնդիրներն են ունենում, ինչ բռնության ենթարկված երեխաները:

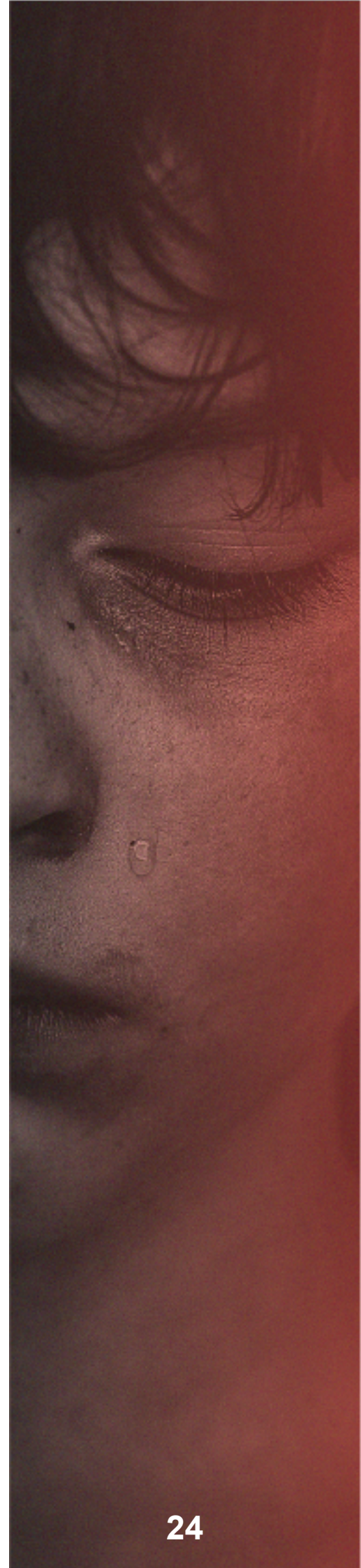


օրենսդրությամբ ամրագրված համապատասխան հանցակազմերի վերլուծությանը:

Սեռական բռնությունը, որպես կանոն, իրականացվում է տուժողի նկատմամբ ֆիզիկական կամ հոգեբանական բռնություն կիրառելու միջոցով, իսկ առանձին դեպքերում՝ օգտվելով տուժողի խոցելի վիճակից: Բռնարարն իր նպատակին հասնում է հիմնականում հոգեբանական բռնություն կիրառելու կամ համոզելու, գայթակղելու միջոցով: Հոգեբանական բռնությունը կարող է արտահայտվել այնպիսի սպառնալիքներով, ինչպիսիք են՝ ֆիզիկական ուժի կիրառումը, բակում խաղալու արգելքը, սննդից և ջրից զրկելը և այլն: Ֆիզիկական ուժ կիրառելուց խուսափելը շատ դեպքերում պայմանավորված է բռնարարի՝ երեխայի մարմնի վրա հետքեր թողնելու հետևանքով բացահայտվելու մտավախությամբ: Երեխաների նկատմամբ սեռական բռնություն կիրառելու դեպքում արարքը ոչ միշտ է կատարվում տուժողի կամքին հակառակ՝ ելնելով երեխայի տարիքային և հասունության աստիճանի առանձնահատկություններից: Հաճախ մանկահասակ երեխաները սեռական բռնությունն ընկալում են որպես խաղ կամ զվարճանք՝ չգիտակցելով դրանց բնույթը և հետևանքները:

Տնտեսական բռնությունն անձի տնտեսական, ներառյալ՝ ֆինանսական, միջոցները կառավարելն ու վերահսկելն է:

Օրենքում տնտեսական բռնությունը բնութագրվում է այնպիսի գործողություններով, ինչպիսիք են՝ անձին հարկադրված նյութական կախվածություն ստեղծելու կամ իշխելու նպատակով նրան գոյության անհրաժեշտ միջոցներից (սնունդ, հագուստ, կացարան, դեղորայք) զրկելը, սեփականության կամ

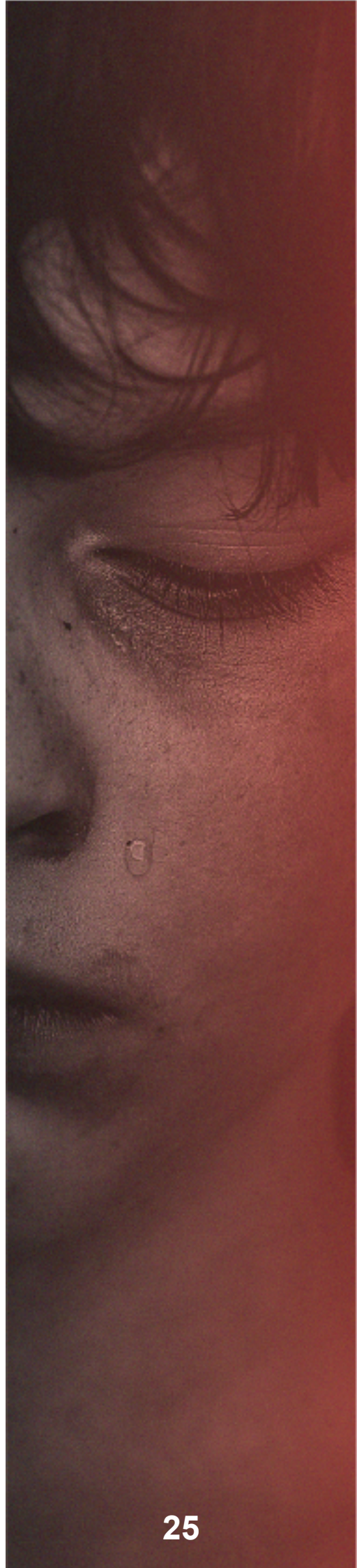


ընդհանուր սեփականության իրավունքով պատկանող գույքը տնօրինելու, տիրապետելու և օգտագործելու իրավունքներն ոչ իրավաչափ սահմանափակելը, անձի կրթությունն ստանալու կամ աշխատանքի ընտրության ազատության իրավունքները սահմանափակելը:

Կառավարության որոշման Յավելվածում, որպես երեխայի նկատմամբ բռնության ինքնուրույն տեսակ, սահմանված չէ տնտեսական բռնությունը, ինչը մեր կարծիքով՝ սխալ է: Եթե մանկահասակների դեպքում տնտեսական բռնության առանձին դրսևորումներ կլանվում են անտեսում հասկացության կողմից, ապա որոշակի տարիքից սկսած՝ այն գնահատվում է որպես տնտեսական բռնություն, ուստի, երեխայի նկատմամբ տնտեսական բռնության հարցերը քննարկելիս, պետք է ելակետ ընդունել ինչպես Օրենքում տրված տնտեսական բռնության հասկացությունը, այնպես էլ անտեսման հասկացությունը: Երեխայի դեպքում տնտեսական բռնության մասին խոսելիս պետք է հիմնավորվի, օրինակ, կոնկրետ գույքի, ֆինանսական միջոցների կամ առարկաների նկատմամբ սեփականության իրավունքի առկայության հանգամանքը, որոնց նկատմամբ իրավունքների իրականացմանը հանցավորը ոչ իրավաչափ միջամտում է, գրկում և այլն:

Տնտեսական բռնության օրինակներ են՝ ֆինանսական միջոցները խլելը, բանկային քարտերը պահելը, գնումները քննադատելը, բացարձակ կախվածության վիճակի ստեղծումը և այլն:

Անտեսումն երեխաների նկատմամբ վատ վերաբերմունքի ամենատարածված ձևերից մեկն է, որը դրսևորվում է երեխայի կարիքները չհոգալով, թերի խնամք կազմակերպելով, երեխայի կարիքներն անտեսելով և պահանջմունքները չբավարարելով, ընդ որում, ինչպես



Նյութական, այնպես էլ հոգեբանական և հոգևոր¹⁵:

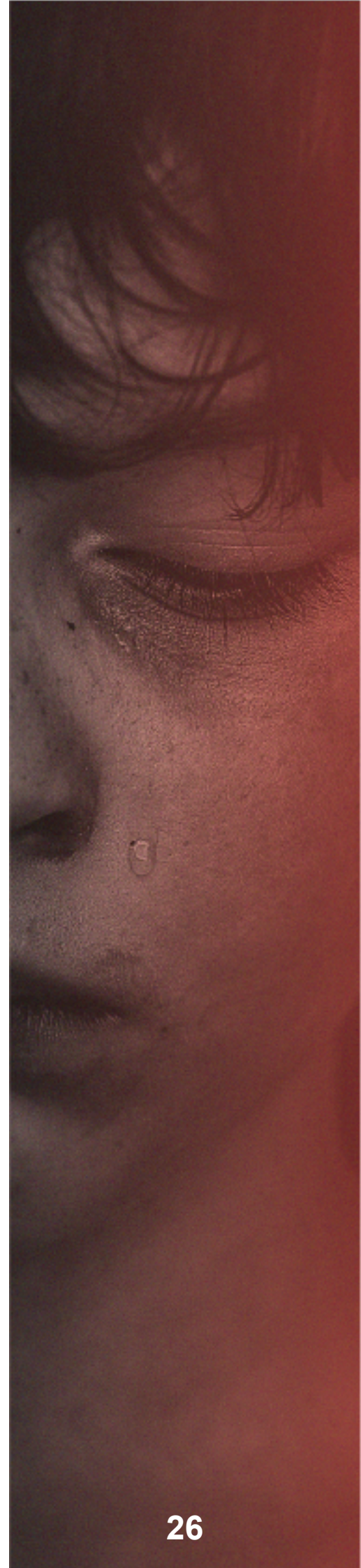
Օրենքում սահմանված է, որ անտեսում է հանդիսանում ծնողի կամ օրինական ներկայացուցչի կողմից երեխայի կեցությանն անհրաժեշտ նվազագույն պայմանները (սնունդ, հագուստ, կացարան, բժշկական օգնություն և սպասարկում, կրթություն) դիտավորությամբ չբավարարելը, եթե ծնողը կամ օրինական ներկայացուցիչը տիրապետում են պատշաճ տեղեկատվության և հնարավորությունների, և եթե համապատասխան ծառայությունները նրանց համար հասանելի են:

Կառավարության որոշման Հավելվածի համաձայն՝ երեխայի անտեսումը նրա կենսապահովման համար հիմնական պահանջմունքներից դիտավորությամբ կամ անփութությամբ զրկելն է, որի հետևանքով երեխան հայտնվում է կյանքի և զարգացման համար վտանգավոր ու անպաշտպան իրավիճակում:

Վերոգրյալից հետևում է, որ ՀՀ օրենսդրությամբ անտեսում հասկացությունն ունի տարբեր բովանդակություն, ինչն ունի սկզբունքային նշանակություն երեխայի անտեսման հարցի քննարկման համատեքստում:

Ի տարբերություն Կառավարության որոշման Հավելվածում տրված բնորոշման, որում անտեսումը կարող է կատարվել ինչպես դիտավորությամբ, այնպես էլ անփութությամբ, Օրենքում տրված անտեսման բնորոշումից պարզ է դառնում, որ այն կարող է կատարվել բացառապես դիտավորությամբ,

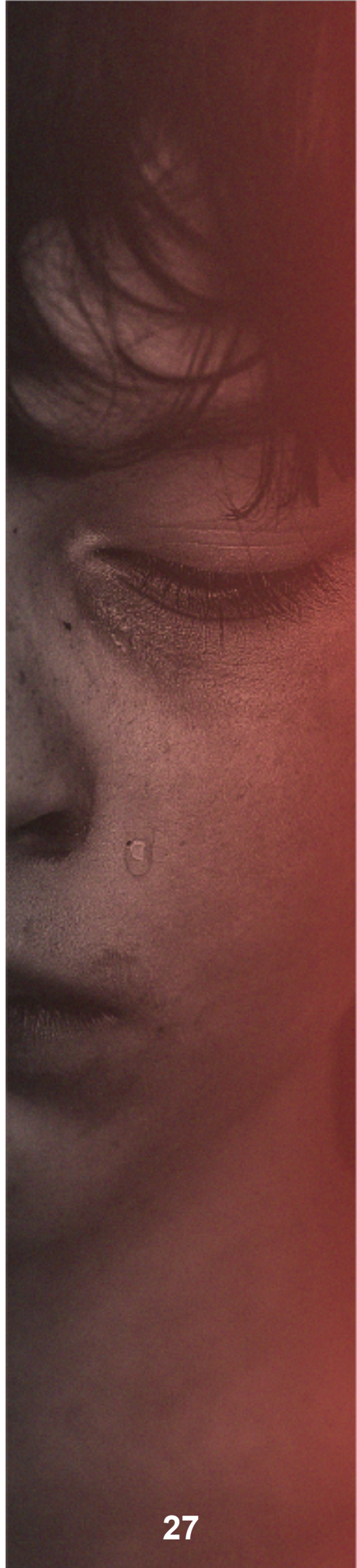
¹⁵Պատմականորեն անտեսումը ոչ միշտ է դիտարկվել որպես բռնություն, սակայն այն հանդիսանում է այնպիսի բռնություն, որն իր անջնջելի հետքն է թողում երեխայի թե՛ ֆիզիկական, թե՛ մտավոր զարգացման վրա:



ինչը իրավաչափ չէ և չի բխում երեխայի լավագույն շահերից, ուստի կարծում ենք՝ երեխայի անտեսում հնարավոր է ինչպես դիտավորությամբ, այնպես էլ անփութությամբ:

Բացի այդ, թեև Օրենքում տրված անտեսման բնորոշումն առավել ամբողջական է և որոշակի, քանի որ դրանում նկարագրված են ոչ միայն անտեսմանը հանգեցնող գործողությունները (երեխայի կեցությանն անհրաժեշտ նվազագույն պայմանները (սնունդ, հագուստ, կացարան, բժշկական օգնություն և սպասարկում, կրթություն) դիտավորությամբ չբավարարելը), այլև այն պայմանները, որոնք պարտադիր պետք է առկա լինեն անձի արարքն անտեսում որակելու համար (ծնողը կամ օրինական ներկայացուցիչը պետք է տիրապետեն պատշաճ տեղեկատվության և հնարավորությունների, և եթե համապատասխան ծառայությունները նրանց համար հասանելի են), սակայն այն նկարագրված է առանց հետևանքի, մինչդեռ Կառավարության որոշման Չավելվածում տրված բնորոշումից պարզ է դառնում, որ անտեսման առկայության համար պարտադիր է հետևանքը, այն է՝ երեխան պետք է հայտնվի կյանքի և զարգացման համար վտանգավոր ու անպաշտպան իրավիճակում:

Երկու մոտեցումներն էլ, ըստ էության, ընդունելի են կախված այն հանգամանքից, թե ինչ նպատակով են սահմանված, քանի որ դրանք կիրառելի են նաև վարչաիրավական, քաղաքացիաիրավական և ընտանեկան օրենսդրությամբ սահմանված հարաբերությունների նկատմամբ, որոնց պարագայում, ելնելով իրավահարաբերությունների բնույթից, մի դեպքում՝ անձի գործողություններում անտեսման փաստի հաստատման համար կարևորություն չի տրվում հետևանքին, այլ ինքնին անտեսման հանգեցնող գործողություններից



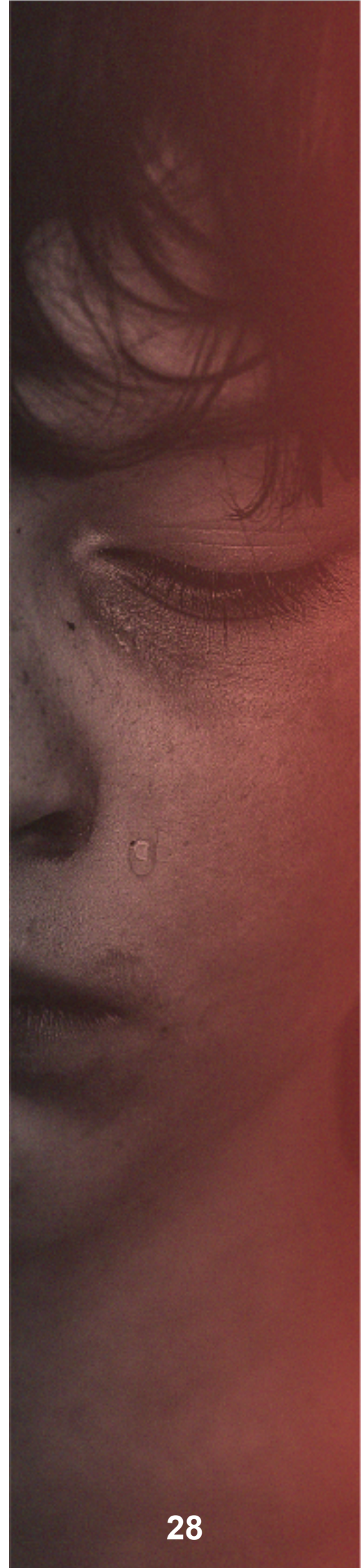
կանխավարկածվում է հետևանքը, իսկ մյուս դեպքում՝ հետևանքի շեշտադրումը կարևոր է ձևական մոտեցումները բացառելու համար:

Քրեաիրավական առումով անտեսման հարցը քննարկելիս՝ ելակետ են ընդունվում հենց ՀՀ քրեական օրենսգրքում սահմանված համապատասխան հանցակազմերի հատկանիշները, որոնցից դուրս այլ հատկանիշներ էական չեն կարող լինել:

Բռնությունը կարող է լինել նաև համակցված, երբ երեխայի նկատմամբ կիրառվում է վերը նշված ոչ թե մեկ, այլ բռնության մի քանի տեսակ: Օրինակ, երեխայի առևանգման դեպքում երեխայի նկատմամբ կիրառվում է թե՛ ֆիզիկական, թե՛ հոգեբանական բռնություն, իսկ երեխայի շահագործման դեպքում, կախված շահագործման ձևից, կիրառվում է թե՛ ֆիզիկական, թե՛ սեռական, թե՛ հոգեբանական, թե՛ տնտեսական բռնություն, ինչպես նաև անտեսում:

Երեխաների նկատմամբ բռնության ոչ բոլոր ձևերն են որպես հանցագործություն սահմանված ՀՀ քրեական օրենսգրքով: Դա պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ, նախևառաջ, քրեական օրենսդրությամբ պետք է տարբերակված մոտեցում դրսևորվի երեխայի և մեծահասակի նկատմամբ կիրառված բռնության հատկանիշների և պարտադիր պայմանների առնչությամբ, ինչպես նաև երեխան պետք է պաշտպանվի նաև իրավունքի այլ ճյուղերով, օրինակ՝ վարչական, քաղաքացիական, ընտանեկան, միջազգային և այլն:

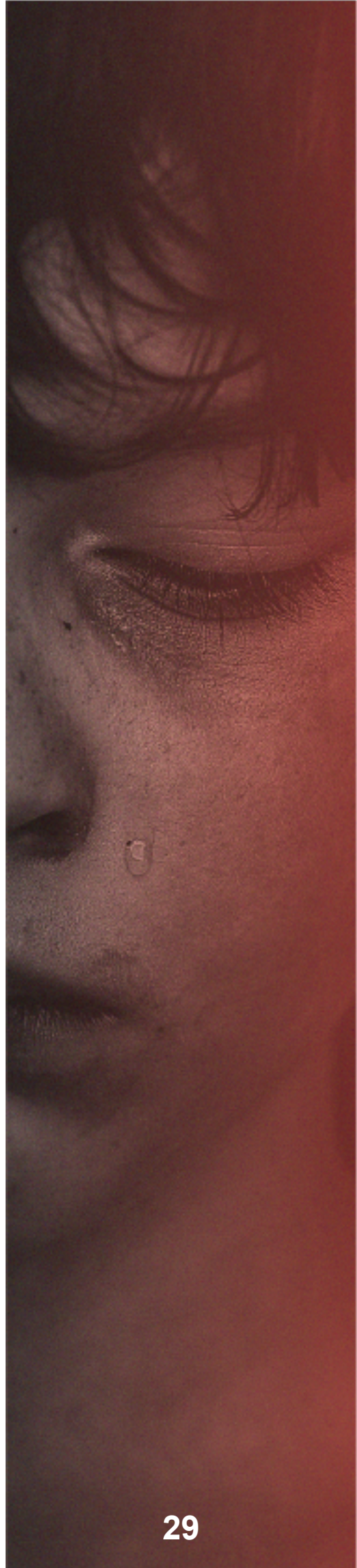
Ելնելով ՀՀ օրենսդրության առանձնահատկություններից, երեխաների նկատմամբ բռնության դրսևորումների մի մասը դուրս է մնացել իրավական



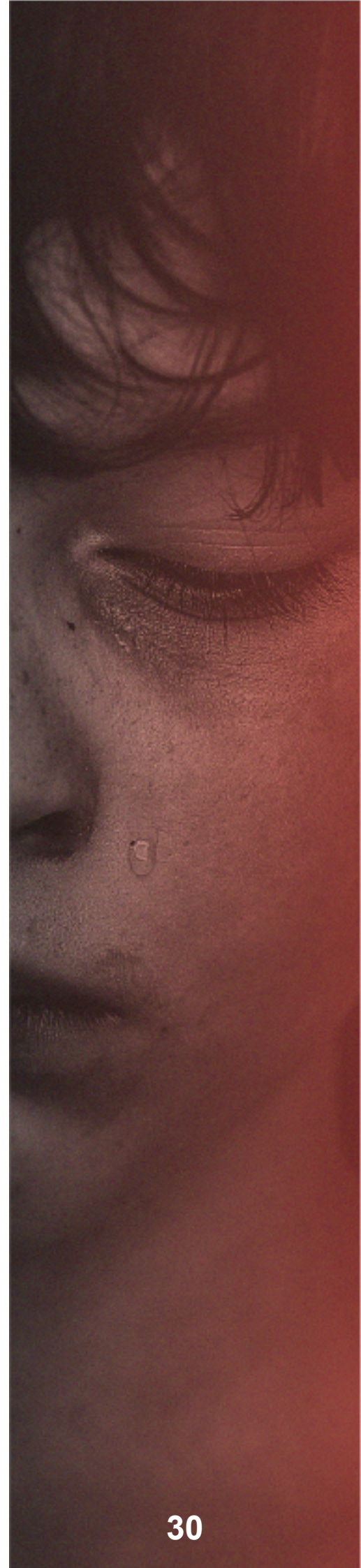
կարգավորման տիրույթից, օրինակ՝ գրումիևզը, մանկական պոռնոգրաֆիա դիտելը և այլն: Այս դեպքերի համար անհրաժեշտ են օրենսդրական փոփոխություններ՝ ՀՀ քր. օր.-ում նշված արարքները քրեականացնելով, քանի որ դրանք երեխայի նկատմամբ բռնության դրսևորման ակնհայտ հանցավոր ձևեր են: Սակայն, երեխայի նկատմամբ բռնության որոշ դեպքեր իրականացվում են ընտանիքում, հաճախ ոչ կանխամտածված, պայմանավորված սոցիալական, տնտեսական, իմացական և այլ հանգամանքներով, երբեմն՝ մեկ այլ երեխայի կողմից, և այս դեպքերում պատժիչ քաղաքականությունն այդքան էլ արդյունավետ չէ և հաճախ չի բխում երեխայի լավագույն շահերից:

Ներկայումս Հայաստանում արդեն իսկ ձևավորվել է երեխաների նկատմամբ բռնության տարբեր ձևերի դեմ ոչ քրեական մեթոդներով պայքարի համապատասխան պրակտիկա:

2007 թվականի հունիսի 1-ից Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել «Երեխայի Միջազգային առևանգման քաղաքացիական մոտեցումների մասին» Հաագայի կոնվենցիան: Առևանգում տերմինն ունի երկու իմաստ. առաջինը վերաբերելի է միայն երեխայի ծնողների խնամակալության իրավունքի սահմանափակմանը կամ ոտնահարմանը, երբ մի ծնողն առանց մյուսի տեղեկացման տեղափոխում է երեխային Հայաստանի Հանրապետությունից՝ կամ հակառակը, իսկ երկրորդը, երբ երեխան անօրինական կերպով պահվում է օտար երկրում: 2018 թ. երեխաների միջազգային առևանգման վարույթները, ըստ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի փոփոխությունների, քննարկվում են բացառապես դատարանի կողմից:



Օրինակ, երեխայի միջազգային առևանգման դեպքում ՀՀ արդարադատության նախարարության պատասխանատու ստորաբաժանումն ապահովում է ՀՀ ստանձնած միջազգային պարտավորություններին համապատասխան երեխայի իրավունքների պաշտպանությունը՝ առանց քրեաիրավական մեթոդների կիրառման՝ հիմք ընդունելով, որ միջազգային առևանգում կատարողը երեխայի ծնողներից մեկն է: Կամ, երեխայի՝ ծնողի հետ պարբերաբար հանդիպումներ ունենալու և տեսակցվելու իրավունքի խախտումը կարող է ունենալ ինչպես հանցավոր, այնպես էլ ոչ հանցավոր դրսևորումներ, որոնցից առաջինը կարգավորվում է խնամակալության և հոգաբարձության մարմինների կամ դատարանի միջոցով, և միայն դատական կարգով տեսակցության սահմանված լինելու դեպքում այն չկատարելը կարող է հանգեցնել քրեական պատասխանատվության, այն էլ՝ ՀՀ քր. օր.-ի 167.1 հոդվածով նախատեսված պայմանների առկայության դեպքում:



1. Առաքելյան Ս.Վ. Կանանց իրավական պաշտպանությունը բռնությունից: Երևան, 2001,
2. ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2012թ. նոյեմբերի 1-ի թիվ ԱՐԴ/0176/01/11 որոշումը // datalex.am,
3. ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2012թ. հունիսի 8-ի թիվ ԿԴ1/0025/01/11 որոշումը // datalex.am,
4. World report on violence and health/ Edited by Etienne G. Krug, WHO, 2002, https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/introduction.pdf?ua=1,
5. Костров Г.К. Психическое насилие при разбое и грабеже // Советская юстиция, 1970, №11// <http://lawlibrary.ru/article1036523.html>,
6. Гришко А.Я., Гришко Е.А., Упоров И.В. Уголовное право. Общая часть: Учебное пособие/ Под ред. Н.И. Ветрова. М., 2001// <http://lawlibrary.ru/izdanie39153.html>,
7. Гаухман Л.Д. Борьба с насильственными посягательствами. М., Юридическая литература, 1969 // <https://www.twirpx.com/file/1451590/>,
8. Симонов В.И., Шумихин В.Г. Квалификация насильственных посягательств на собственность. Учебное пособие. М., 1993 // <http://lawlibrary.ru/izdanie37956.html>,
9. Научный комментарий УК РСФСР. Свердловск, 1964,
10. Сердюк Л.В. Психическое насилие как предмет уголовно-правовой оценки. Дис. канд. юрид. наук. М., 1979 // <http://lawlibrary.ru/disser2007479.html>,



Լրացուցիչ մեդիա-սյուրթերը
նախատեսված են Ձեզ
հետաքրքրող սյուրթի մասին
հավելյալ գիտելիքներ
ստանալու համար:

11. Гаухман Л.Д. Насилие при грабеже, разбое и вымогательстве // Советская юстиция, 1969, №2,
12. «Երեխայի Միջազգային առևանգման քաղաքացիական մոտեցումների մասին» Հաագայի կոնվենցիա // <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?-docid=48025>,
13. «Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության և ընտանիքում համերաշխության վերականգնման մասին» ՀՀ օրենքը // <https://www.arlis.am/documentView.aspx?docID=118672>,
14. ՀՀ կառավարության 2014 թ. դեկտեմբերի 4-ի նիստի N 51 արձանագրային որոշման Հավելված N 1 // https://www.e-gov.am/u_files/file/decrees/arc_voroshum/2104/12/51-2_1ardz.pdf:

